

ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE STATULUI

Vasile – Sorin Curpăn

Cosmin-Ștefan Burleanu

Statul cuprinde două elemente de fapt – populația și teritoriul – și un element cu caracter politico-juridic – autoritatea sau puterea de stat (denumită și suveranitate).

§ 1. POPULAȚIA

Fundamentul statului îl constituie națiunea.

Națiunea – reprezintă o formă de comunitate umană, istoricește determinată, caracterizată prin faptul că între membrii săi există legături durabile și identificabile, fundamentate pe comunitatea de interese social-economice, pe religie și pe factura psihologică.

De principiu populația unui stat cuprinde o singură națiune. Este posibil ca un stat să includă națiuni și naționalități multiple. State multinaționale au fost: U.R.S.S., Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Britanic ș.a.

În realitatea social-politică există situații în care o națiune este inclusă în mai multe state. Ex: națiunea este inclusă în mai multe state. Ex: națiunea germană cuprinsă în R.F.G., în fosta R.D.G și în Austria; națiunea arabă inclusă în statele arabe din Asia și din nordul Africii; națiunea română cuprinsă majoritar în Statul Român și în Republica Moldova precum și în Bulgaria, Serbia, Ucraina și Ungaria.

Națiunea fiind un concept istoric social și politic comportă un număr de factori materiali: de origine, de rasă, de tradiții, de unitate geografică și mai ales geopolitică. Dar acest concept deține și o serie de factori subiectivi concretizați în elementele spiritual-morale ale comunității, elemente care determină, în ultimă instanță, factura psihologică a națiunii.

Afirmarea **statului național** s-a realizat ca urmare a concretizării și reliefării – m ai ales în Europa – a **principiului naționalităților**.

Principiul naționalităților corelat cu principiul autodeterminării popoarelor subjugate a determinat hotărâtor înfăptuirea **Unirii** principatelor Moldova și Valahia ⁴⁾ precum și realizarea unității naționale – statale a Germaniei și a Italiei. Același principiu, puternic afirmat în timpul și după primul război mondial a produs consecința realizării depline a unității națiunii române, materializată prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul României.

Pe bună dreptate se poate afirma că principiul naționalităților a triumfat în privința românilor după Marea Unire din anul 1918 și respectiv după recunoașterea internațională a voinței tuturor românilor de a trăi, într-un singur stat: un stat național românesc.

Datorită evenimentelor din vara anului 1940, care nu au fost în mod integral reparate, o parte însemnată a națiunii române trăiește în afara hotarelor României. Clasa noastră politică discută asupra oportunității alipirii Basarabiei aducând argumente – mai mult contra decât pentru – de ordin economic. Mai direct spus întrebarea centrală este: Cât ar costa reunirea Basarabiei?! Poate Statul Român să suporte o astfel de notă de plată?!

Din punct de vedere a Dreptului Internațional Public, unde preponderent subiecte sunt statele însăși, s-a dat o puternică garanție drepturilor minorităților naționale.

Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948, Pactul internațional relativ la drepturile economice sociale și culturale, adoptat de Adunarea Generală a

⁴⁾ A se vedea hotărârile Congresului de Pace de la Paris din anul 1856.

O.N.U. la data de 19.12.1966. Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1966; Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, încheiat la Helsinki în anul 1975; documentele internaționale adoptate la Viena (1988 – 1989) și la Paris (1990).

Constituția României prevede că statul român recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

§ 2. TERITORIUL

În mod firesc, statul nu poate fi conceput fără un *teritoriu* determinat.

Teritoriul unui stat – reprezintă partea din globul pământesc care cuprinde solul, subsolul, apele și coloana aeriană de deasupra solului și apelor, asupra căreia statul își exercită suveranitatea.

Marea teritorială cuprinde fâșia maritimă de o lățim determinată care este supusă suveranității statului riveran. Întinderea mării teritoriale a României este de 12 mii de marine.

O importanță deosebită, mai ales din punct de vedere practic, este acordată, în Dreptul Internațional Public, apelor curgătoare de frontieră. De principiu, delimitarea frontierei se face având în vedere **linia mediană**, care este stabilită la mijlocul distanței dintre maluri. O altă posibilă delimitare are în vedere **talvegul apei**, adică linia obținută prin unirea punctelor albiei unde apa este cea mai adâncă.

Pentru apele staționare de frontieră linia de demarcație o constituie aceea care unește punctele de frontieră opuse de la malurile celor două state riverane.

* *
 *
 *

De-a lungul istoriei s-au concretizat mai multe teorii referitoare la natura raporturilor dintre stat și teritoriul său.

Sintetic aceste teorii sunt: *teoria teritoriului – obiect*; *teoria teritoriului – subiect*; *teoria teritoriului – limită* și *teoria competenței*.

*. *Doctrina teritoriului – obiect* – specifică epocii medievale se remarcă prin faptul că teritoriul era considerat proprietatea privată a monarhului. La moartea suveranului teritoriul statului putea fi partajat între succesori.

În această concepție se considera că raporturile stat-teritoriu constituie un „*dominium*” și nu un „*imperium*”, deci nu o putere de a comanda ci o putere (o aptitudine) de a stăpâni. În consecință, dreptul statului asupra teritoriului ar constitui un *drept real*, denumit de autori fie „*drept real de drept public*”, fie „*drept real instituțional*”. Utilizarea acestor ultime noțiuni au menirea de a diferenția „dreptul real” al statului asupra teritoriului său de dreptul real instituționalizat în cadrul Teoriei generale a drepturilor reale din Dreptul Civil.

*. *Doctrina teritoriului – subiect* – pornește de la ideea considerării teritoriului ca fiind un element încadrat în personalitatea juridică a statului. În această concepție teritoriul apare ca fiind un *element constitutiv* al statului, aflat în strânsă corelație cu puterea etatică.

Această doctrină a fost susținută de mai mulți autori printre care și G. Jellinek.

*. *Doctrina teritoriului – limită*.

Susține că teritoriul reprezintă un cadru, în limitele căruia statul poate comanda asupra subiectelor de drept. Adepții acestei teorii neagă teoria considerării teritoriului ca făcând obiectul

unui drept real al statului precum și teoria considerării teritoriului ca fiind element constitutiv al personalității statului.

*. **Doctrina competenței.**

Consideră că teritoriul statului reprezintă, un spațiu determinat de ordinea juridică internațională. În acest cadru prestabilit urmează să se aplice ordinea juridică națională.

Această teză a fost fundamentată de către creatorul teoriei pure a dreptului, marele jurist Hans Kelsen.

* *
*

Nici una dintre țările enunțate și sintetic examinate nu oferă explicații științifice referitoare la corelația dintre stat și teritoriul său.

Astfel, **doctrina teritoriului – obiect** ignoră principiul suveranității naționale, poporul fiind cu totul înlăturat de la luarea deciziilor de desprindere a unor fragmente de teritoriu din respectivul stat. Noi am spune că teoria este anacronică și desuetă fiind specifică – așa cum am mai remarcat – Evului Mediu.

Doctrina teritoriului – subiect bazată pe aptitudinea de a comanda (imperium), nu face distincție după cum puterea etatică este exercitată de popor, de o clasă politică minoritară și privilegiată ori de o singură persoană.

Doctrina teritoriului – limită elimină suveranitatea națională asupra teritoriului pe care o înlocuiește cu sintagma de „**competență**”.

În această teză ordinea juridică internațională reprezintă factorul hotărâtor în delimitarea competenței statului, fără consultarea poporului.

După modesta noastră opinie statul reprezentat prin puterea publică privită în **unicitatea ei**, dispune de **suveranitate** (supremație și independență) în timp de puterile constituite în stat (legislativă, executivă și judecătorească) au **competențe**.

Așa fiind, trecerea dintr-un domeniu care aparține unei puteri constituite în stat în alt domeniu care aparține altei puteri constituite în stat înseamnă încălcarea **COMPETENȚEI** respectivei puteri.

La fel, în cadrul unei puteri constituite în stat (ex.: puterea judecătorească) fiecare organ / ansamblu de organe dispune de propria sa competență. În temeiul principiului ierarhiei normelor juridice și respectiv a organelor publice aparținând unei puteri constituite în stat un organ ierarhic superior, de regulă nu poate încălca competența organului ierarhic inferior. Mai mult, întotdeauna un organ ierarhic inferior nu poate prelua competența acordată unui organ ierarhic superior.

Deci potrivit dreptului pozitiv român **noțiunea de competență** are o accepție tehnico-juridică clar determinată. Această noțiune se referă la autoritățile statului și nu la puterea etatică în ansamblul ei.

Teritoriul de stat are un caracter inalienabil și indivizibil

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecință (un efect) al suveranității statului.

Teritoriul unui stat este inalienabil în sensul că există obligația negativă, generală și universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internațional Public) de a se abține de la faptul material al încălcării teritoriului și de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Particularizând, merită să precizăm că în legislația României de la unirea Principatelor extracarpatice și până la Constituția din anul 1991, modificată în anul 2003, a fost consacrată inalienabilitatea și indivizibilitatea teritoriului. În consecință, teritoriul Statului Român nu poate suferi modificări decât dacă se aduce atingere voinței națiunii române de a trăi într-un stat liber și independent.

Frontierele țării noastre sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise ale dreptului internațional.

Cedările teritoriale efectuate sub amenințarea cu forța în vara anului 1940 au încălcat flagrant principiul juridic constituțional al inalienabilității teritoriului Statului Român.

Din punct de vedere juridic, aceste transferuri forțate de teritorii sunt lovite de nulitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât potrivit convențiilor și cutumelor din Dreptul Internațional Public, ocuparea, anexarea sau încorporarea teritoriului sau a unei porțiuni din teritoriul unui stat de către un alt stat constituie o gravă încălcare a relațiilor internaționale.

Indivizibilitatea teritoriului constă în incapacitatea statului – ca subiect de drept internațional și de drept intern – de a renunța la o parte din teritoriul statului în favoarea unei terțe puteri.

Acest principiu a fost consacrat în Constituțiile noastre din anii: 1866, 1923 și 1938. În consecință acceptarea arbitrajului germano-italian pentru rezolvarea diferendului teritorial româno-ungar și cedarea Transilvaniei de Nord, a Crișanei și a Maramureșului apare ca fiind neconstituțională. În mod identic acceptarea notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940, urmată de cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța către U.R.S.S. a fost neconstituțională.

Tratatele româno-bulgare desfășurate la Craiova și finalizate prin cedarea Cadrilaterului (județele Durostor și Caliacra) aruncă o „lumină” și mai nefavorabilă asupra modului în care autoritățile noastre au respectat principiul indivizibilității teritoriului național. Aceasta deoarece înainte de începerea tratatelor – e drept sub influența Germaniei – România a acceptat retrocedarea către Bulgaria a sudului Dobrogei.

Era posibil acest fapt potrivit Constituției din anul 1938 ?!

Remarcăm și următorul aspect: deși au existat sugestii și presiuni directe din partea lui A. Hitler, cancelarul Germaniei, totuși Bulgaria nu a solicitat un arbitraj al marilor puteri și nu a adresat note ultimative guvernului regal al României. În aceste condiții greu se pot invoca necesități politice de stat pentru a se „acoperi” acceptarea de către România a cedării Cadrilaterului, cedare pentru care țara noastră a fost despăgubită de către partea contractantă (în speță de Bulgaria) cu o sumă de bani.

§ 3. AUTORITĂȚILE STATULUI. SUVERANITATEA ETATICĂ.

Elementul politico – juridic al statului îl constituie *puterea de stat*.

În mod firesc, puterea de stat se exercită prin intermediul autorităților constituite în stat.

Pentru a nu teoretiza excesiv vom concludiona că aceste autorități publice se manifestă prin intermediul agenților statului (persoane fizice care sunt investite cu funcții publice de autoritate) și că ele sunt purtătoarele suveranității etatice.

Fiecărei categorii de autorități de stat îi corespunde o funcție statală distinctă. Astfel: Parlamentului ca organ legislativ îi corespunde funcția legislativă; Guvernului ca autoritate executiv-administrativă îi corespunde funcția executivă și Instanțelor judecătorești le corespunde funcția jurisdicțională.

Despre atribuțiile acestor categorii de organe și despre rolul celor trei funcții etatice am făcut precizări sintetice în cap. I al lucrării.

Este necesar să facem mai multe precizări.

Deși autoritățile etatice „se clasifică” în raport de cele trei funcții principale ele trebuie privite ca subansambluri ale unui întreg.

Nu este de conceput o separație radicală, absolută a celor trei puteri în stat. Fragmentarea efectivă a puterii de stat ar duce la disoluția autorității și implicit la disoluția statului.

Distincte în privința funcțiilor exercitate, cele trei categorii de organe specializate ale statului – impropriu denumite „*puteri*” – constituie în unitatea lor indestructibilă „**puterea de stat**” unică și indivizibilă.

Această *unică* putere etatică este purtătoare, titulară a suveranității de stat.

Desigur, se mai impun unele explicații.

Suveranitatea națională aparține poporului român care o exercită **prin organele sale reprezentative și prin referendum**.

Prin organele reprezentative poporul exercită suveranitatea în mod mediat, indirect iar prin referendum națiunea exercită în mod direct și nemijlocit suveranitatea.

Așa fiind deși națiunea rămâne titulara suveranității; purtătoarele acesteia sunt organele de stat; **Parlament, Guvern și Instanțele judecătorești**.

Nu achisăm la opinia potrivit căreia doar unele puteri constituite în stat – puterea legiuitoare – în speță, fiind organul reprezentativ suprem al poporului român – sunt purtătoare ale suveranității de stat.

Fiecare categorie de autorități exercită atribute ale supremației (suveranitatea internă). Este adevărat faptul că unele autorități (ex.: instanțele judecătorești) nu au atribuții în privința exercitării independenței de stat (suveranitatea externă); în *mod direct și nemijlocit* aceste atribuții sunt conferite puterii executive (Președintele – ca mediator între puterile statului; Guvernul, Ministerul Afacerilor Externe) și se află sub controlul puterii legiuitoare (prin procedura ratificării tratatelor / convențiilor internaționale).

Nici o autoritate nu poate exercita suveranitatea în nume propriu. Acest deziderat, devenit o axiomă în Statul de Drept, se realizează prin aplicarea principiului separației puterilor în stat. Puterea de stat, unică, se specializează pe cele trei domenii (legislativ, executiv și judiciar) tocmai în scopul de a menține echilibrul între autoritățile statului.

Fiind separate în raport de funcțiile pe care le exercită autoritățile publice manifestă atributele suveranității, în mod plenar, doar atunci când puterea de stat se realizează ca un tot unitar.

Noul proiect de Constituție a Uniunii Europene menționează clar intenția de a realiza o asociație de state suverane în scopul prosperității popoarelor. Deși se delegă o serie de atribute din partea statului membru către Uniune se recunoaște, pe mai departe, existența inalienabilă a suveranității statelor membre.

Altfel, cum s-ar explica posibilitatea prevăzută de documentul menționat ca un stat membru al Uniunii să-și manifeste intenția de a părăsi Uniunea Europeană. Desigur, acest act juridic complex – *ca ipoteză* - nu se poate realiza decât în contextul recunoașterii și prezervării suveranității tuturor statelor membre.

În legătură cu documentul ce urmează a fi adoptat și așezat la temelie Uniunii Europene se observă că acestea poartă titulatura de „*Constituție*”.

Am precizat în cap. II al prezentei lucrări că la baza unui **stat federal este o constituție** în timp ce la temelia **unei confederații de state**, deci a unei asociații de state, deci a unei asociații de state, se află un **tratat internațional**.

Deși Uniunea Europeană constituie în mod indubitabil, la momentul de față, o asociație de state suverane proiectul ce urmează a fi adoptat nu este un tratat încheiat între state ci un document intitulat **constituție**.

Fără îndoială, potențiala adoptare a Constituției, în una dintre variantele sale, nu transformă de jure Uniunea Europeană într-un stat federal. Această structură organizațională va continua să rămână o „confederație” pentru multă vreme. Credem că alegerea denumirii de **Constituție** are darul de a indica voința statelor membre de a se integra tot mai mult în așa fel încât după o perioadă Confederația să capete caracteristicile statului federal.

Altfel nu vedem raționamentul adoptării unei „**constituții**” și este totodată de neînchipuit ca această noțiune să fie utilizată – la un asemenea nivel – fără a se lua în calcul semnificația sa juridică pe planul Dreptului Constituțional.

